

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Антонова-Колесник Катерина Антонівна

УДК 043.2:(029:7):047:7.071.1:316.7:(477-25):"19/20"

**ІНКУЛЬТУРАЦІЯ МИСТЕЦЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ІДЕЙ
М. В. ЛИСЕНКА
В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

26.00.01 – теорія та історія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
(доктора філософії)

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури України (Київ).

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор
Шульгіна Валерія Дмитрівна,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,
професор кафедри естрадного виконавства

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Козаренко Олександр Володимирович,
Лауреат Державної премії імені М. В. Лисенка,
Львівський національний університет імені І. Франка,
завідувач кафедри філософії мистецтва

кандидат мистецтвознавства
Івановська Ніна В'ячеславівна,
Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький Арсенал»,
провідний фахівець відділу освітніх програм

Захист відбудеться «27» червня 2019 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.850.01 у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 15, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11.

Автореферат розіслано «27» травня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук

В. В. Карпов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Микола Віталійович Лисенко (1842–1912) належить до тієї когорти митців, які вражають різноплановістю своєї діяльності. Його світоглядно-просвітницькі та громадянські позиції обумовлені метою загальнонаціональної популяризації української культури і цілеспрямованим бажанням композитора досягти цієї мети у різноманітних формах мистецької, педагогічної та соціальної активності.

Численні публікації другої половини ХХ ст. здебільшого висвітлюють окремі періоди музичної творчості М. Лисенка або весь його життєвий і творчий шлях, історію створення та аналіз окремих його творів або особливості формування того чи іншого музичного жанру в доробку композитора. У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. з'явилася низка досліджень, в яких висвітлюються деякі особливості інкультурації окремих мистецько-просвітницьких ідей М. Лисенка за період незалежності України (В. Грабовський, Л. Кияновська, О. Козаренко, М. Маріо, О. Михайличенко, Л. Пархоменко, І. Сікорська, Р. Скорульська, О. Таранченко). Однак, попри існування вищеназваних досліджень, питання мистецько-просвітницьких ідей композитора та їхнього розвитку у взаємозв'язку з культурним простором України кінця ХХ – початку ХХІ ст. досі потребує більш детального вивчення, особливо в аспекті практичної реалізації (інкультурації) ідей М. Лисенка. Донині не створено узагальнюючої праці, присвяченої цій проблематиці та її значенню для сучасного розвитку мистецтвознавства.

Отже, на тлі продуктивного розвитку лисенкознавства масштаб ідейно-творчого багажу класика української музики спонукає до підготовки праці, спрямованої на синтезування різних сторін культурно-мистецької та громадської діяльності М. Лисенка в історико-культурологічному контексті його епохи, на розробку алгоритмів впровадження (інкультурації) креативного ядра спадщини композитора у сучасне мистецтво та духовну культуру України, що посилює актуальність теми дисертації «Інкультурація мистецько-просвітницьких ідей М. Лисенка в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідницької діяльності кафедри естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв (протокол № 4 від 29 квітня 2014 р.), робота виконана відповідно до комплексної теми «Актуальні проблеми культурології: теорія та історія культури» (реєстраційний номер 0115U001572) перспективного тематичного плану науково-дослідницької діяльності НАКККіМ.

Науковим завданням дослідження є виявлення змісту і значення мистецько-просвітницьких ідей М. В. Лисенка у процесі їх інкультурації в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття, зокрема на прикладі діяльності Музею видатних діячів української культури.

Мета і завдання дослідження.

Мета дослідження – виявити вплив мистецько-просвітницьких поглядів М. В. Лисенка на формування культурного простору України кінця ХХ – початку ХХІ ст. у процесі їх інкультурації як реалізації в культурі.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких *завдань*:

–узагальнити світоглядно-філософські, культурологічні та мистецтвознавчі рефлексії в осмисленні мистецько-просвітницьких позицій М. Лисенка;

–розкрити сутність поняття «інкультурація» як практичне впровадження ідей, поглядів та ідеалів М. Лисенка у культурний простір суспільства;

–на основі філософської концепції семіотики дослідити теоретичну парадигму мистецького простору, сформованого М. Лисенком;

–здійснити пошук, джерелознавчий аналіз та наукове узагальнення емпіричного матеріалу архівно-музейних зібрань щодо мистецько-просвітницької діяльності М. Лисенка;

–розробити концепцію систематизації та класифікації форм презентації ідей М. Лисенка у науковому та мистецько-просвітницькому аспектах діяльності музичних установ України у досліджуваній період;

–узагальнити сучасний досвід розробки культурно-мистецьких програм і проектів у напрямку впровадження мистецько-просвітницьких ідей М. В. Лисенка як бренду сучасного музичного мистецтва України.

Об'єкт дослідження – світоглядно-естетичний зміст ідейної спадщини М. В. Лисенка у мистецтвознавчому дискурсі та у світлі архівно-музейних джерел і сучасної музейної практики.

Предмет дослідження – креативний потенціал інкультурації мистецько-просвітницьких ідей М. В. Лисенка у процесі формування змістових засад культурно-мистецької сфери України кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від кінця ХХ ст. до початку ХХІ століття. Вихід поза зазначені хронологічні межі зумовлений зверненням до творчої та просвітницької діяльності М. В. Лисенка (початок ХХ ст.).

Методи дослідження. Дослідження побудоване на міждисциплінарному інтегруванні методів сучасної філософії, культурології, мистецтвознавства та джерелознавства. У роботі над дисертацією був використаний такий комплекс методів дослідження: *джерелознавчий* – для дослідження, аналізу та систематизації архівних документів за темою дисертації; *аналітичний* – для визначення характерних особливостей та концептуалізації мистецько-просвітницьких поглядів М. В. Лисенка;

біографічний – для аналізу впливу особистості М. Лисенка та його життєвого і творчого шляху на формування української музичної культури; *семіотичний аналіз* – з метою представлення мистецької діяльності М. Лисенка та її результатів як створеного композитором музично-семіотичного простору, що являє собою історико-культурний феномен; *культурно-історичний* підхід – для розгляду мистецько-просвітницьких поглядів М. Лисенка в контексті того часу та соціокультурних умов, у яких вони формувалися та здійснювалась їх реалізація композитором; *компаративний* – у порівнянні та аналізі традиційних і нових форм національної мистецько-просвітницької діяльності в Україні в контексті ідейно-естетичної позиції М. Лисенка на прикладі різноманітних творчих осередків, де відбуваються процеси інкультурації.

Теоретичну основу дослідження складають:

– дослідження, що містять розробку наукових підходів до визначення понять «ідея», «національна ідея», «просвітництво» (В. Алексєєва, О. Аліксійчук, М. Головатий, Р. Демчук, Т. Євсєєва, М. Каган, Л. Кожевнікова, О. Кузнецова, Б. Ліхачов, В. Межуєв, Л. Мельникова, І. Полубоярина, І. Присталов, Г. Філіпчук, Чень Кай, Л. Шумська, І. Юдкін-Ріпун та ін.);

– праці українських лисенкознавців, у яких досліджено окремі аспекти мистецької, громадської та просвітницької діяльності Миколи Лисенка (В. Андрієвський, Л. Архімович, Т. Булат, М. Гордійчук, І. Дзюба, О. Козаренко, Л. Корній, Г. Курковський, С. Людеквич, Л. Пархоменко, Д. Ревуцький, Д. Садовнікова, Р. Скорульська, Б. Сюта, Т. Філенко, В. Щербаківський та ін.);

– наукові праці вітчизняних дослідників, які доповнюють і переосмислюють напрацювання вищезгаданих науковців (Т. Грищенко, Н. Гуральник, В. Грабовський, С. Денисенко, А. Калениченко, Г. Карась, А. Катренко, Я. Катренко, Л. Кияновська, М. Копиця, Н. Королюк, Н. Костюк, В. Кузик, Н. Левчик, М. Лисенко-мол., А. Мартинюк, О. Михайличенко, О. Овчарук, С. Павлишин, Н. Семененко, Н. Синкевич, С. Сікорська, Р. Скорульська, А. Терещенко, О. Фрайт, О. Цвігун, Л. Ярославич та ін.);

– дослідження, що дозволяють застосувати семіотичний підхід до вивчення художньо-творчого доробку М. В. Лисенка (Р. Барт, Е. Бенвеніст, У. Еко, Ч. Морріс, Ч. Пірс, Ф. де Сосюр, О. Афоніна, П. Герчанівська, Л. Єльмслєв, А. Кравченко, Ю. Лотман, Ю. Степанов);

– праці з джерелознавства та методології дослідження (Д. Веденєєв, П. Герчанівська, Т. Гуменюк, Г. Карась, В. Карпов, Л. Корній, С. Литвин, В. Личкова та ін.) та праці з проблем соціокультурної діяльності і проектування (Г. Бірженюк, Ю. Богущий, Н. Журавльова, С. Зуєв, Н. Івановська, О. Копієвська, В. Курбатов, О. Курбатова, В. Луков, А. Марков, В. Розін, О. Россошанська, В. Чернець, В. Шульгіна, О. Яковлев та ін.).

Джерельну базу дослідження становлять:

- архівні документи Центрального державного історичного архіву м. Києва (ЦДІАК) (поліційні справи, донесення, листування посадових осіб, клопотання М. Лисенка до них) – Ф. 274, Ф. 275, Ф. 295, Ф. 318, Ф. 442;

- документи фондової колекції Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького (звіти про мистецьку діяльність музею Миколи Лисенка як складової Музею видатних діячів української культури за період від 1992 р. по 2018 р. включно; документи музею Миколи Лисенка (м. Київ) щодо створення експозиції та етапів її формування);

- мемуарна й епістолярна спадщина Я. Гулака-Артемівського, О. Кістяківського, Л. Кобилянського, Ф. Колесси, О. Кошиця, М. Павловського, М. Садовського, Д. Спасо-Мединського, Ф. Стерні, Є. Чикаленка та ін., а також епістолярна спадщина самого композитора та членів «Старої Громади».

Дослідження будується як на теоретичному аналізі, так і на практичному досвіді роботи автора над мистецько-просвітницькими проектами музею Миколи Лисенка, які спрямовані, зокрема, на інкультурацію його світоглядних і творчих ідей.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому розкрито сутність і шляхи інкультурації мистецько-просвітницьких ідей М. Лисенка в сучасній Україні.

Уперше:

- визначено вплив мистецько-просвітницьких поглядів композитора на національно-культурний розвиток України в кінці ХХ – початку ХХІ століття;

- у сучасному мистецтві розкрито сутність багатогранної діяльності М. Лисенка крізь призму інкультурації його мистецько-просвітницьких ідей;

- до наукового обігу лисенкознавства введено низку документів ЦДІАК, які стосуються мистецько-просвітницької діяльності митця на території українських земель, що перебували під владою Російської імперії;

- здійснено класифікацію вищезазначених документів;

- визначено концепцію й основні напрямки роботи Музею видатних діячів української культури в контексті інкультурації мистецько-просвітницьких ідей М. В. Лисенка;

- розроблено класифікацію форм інкультурації ідей М. Лисенка в науковій і просвітницькій сфері діяльності мистецьких осередків України та діаспори.

Одержало подальший розвиток:

- вивчення творчої й інтелектуальної біографії М. Лисенка;

- дослідження провідних течій в історії української національної культури новітнього часу;

- джерелознавче дослідження комплексу джерел з історії української культури межі ХІХ – ХХ ст.;

- дослідження архівних джерел для отримання достовірної інформації щодо мистецько-просвітницьких поглядів і позицій М. Лисенка, виражених у його діяльності;
- концептуальні підходи до систематизації та класифікації форм презентації ідей М. Лисенка у науковому та мистецько-просвітницькому аспектах діяльності музичних осередків;
- висновки про особливий вплив мистецько-просвітницької позиції М. Лисенка на становлення та розвиток музичної культури України кінця ХХ – початку ХХІ ст. в аспекті їх інкультурації;
- наукові уявлення про роль музичного семіотичного простору М. Лисенка в розвитку семіосфери сучасної національної культури;
- розгляд осередків популяризації ідей М. Лисенка як специфічної форми масової комунікації між суспільством та мистецькою сферою людської діяльності.

Удосконалено:

- понятійний апарат, що відображає форми функціонування українського мистецтва в його глобальному і локальному контексті (запропоновано визначення понять «інкультурація», «мистецько-просвітницькі ідеї», «класифікація», «квест», «квест-екскурсія»).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Дисертація може слугувати теоретико-методологічною основою для подальших наукових досліджень мистецької та громадської діяльності М. В. Лисенка, розвитку української музичної культури, а також для систематизації та уточнення конкретних фактів стосовно музейної справи; як джерело інформації для науково-довідкових і популярних видань. Матеріали дослідження можуть використовуватися у навчальному процесі у середніх і вищих закладів освіти музичного спрямування у дисциплінах музично-історичного циклу, зокрема – у курсі «Історія української музики».

Апробація результатів дослідження здійснювалася на засіданнях кафедр НАКККіМ і Міжкафедральному теоретико-методологічному семінарі НАКККіМ; на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях у формі доповідей та повідомлень: «"Молоде мистецтво" України: проблеми реалізації творчого потенціалу випускників мистецьких вишів» (м. Київ, 28 листопада 2014 р.); «Документ, мова, соціум: теорія та практика» (м. Київ, 9–10 березня 2014 р.); «Концептуальна парадигма творчості Тараса Шевченка: філософський, лінгвістичний, історичний і мистецтвознавчий контексти» (м. Київ, 26–27 березня 2015 р.); «Мистецька освіта в культурному просторі України ХХІ століття» (м. Київ, 28–30 квітня 2015 р.); «Музикознавчі студії – 2016 року» (м. Львів, 24–26 лютого 2016 р.); «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ ст.» (м. Мукачево, 17–18 березня 2016 р.); «Мистецька освіта України ХХІ ст.» (м. Одеса-Київ-Варшава, 12–13 травня 2016 р.); «Управління культурними проектами і креативна індустрія» (м. Київ, 20 жовтня 2016 р.); «Другі наукові читання, присвячені пам'яті доктора

історичних наук професора О. І. Путро» (м. Київ, 21 листопада 2016 р.); «Культурно-мистецькі обрії 2016» (м. Київ, 25 листопада 2016 р.); «Дискурсивний вимір сучасного мистецтва: діалог культур» (м. Київ, 30 листопада 2016 р.); «Музикознавчий Універсум молодих» (м. Львів, 1–2 березня 2017 р.); «Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур» (м. Острог, 12–13 травня 2017 р.); «Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України XXI століття» (м. Київ, 25–26 квітня 2017 р.); «Музична культура в музейному просторі» (м. Київ, 28 вересня 2017 р.); «Мистецтво у нелінійному просторі» (м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.); «Художня культура і мистецька освіта: традиція та сучасність» (м. Київ, 20–21 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено у 23 наукових публікаціях: 6 статей у наукових фахових виданнях України та інших держав, які включені до міжнародних науково-метричних баз; 17 публікацій в інших наукових виданнях та збірках матеріалів конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків, що представляють основні результати дослідження, списку використаних джерел (238 позицій) і додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 182 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання для її досягнення; визначено об'єкт, предмет і основні методи дослідження; виявлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів; подано інформацію щодо апробації результатів дослідження, здійснених публікацій, структури та обсягу дисертації.

Перший розділ «Теоретичні основи дослідження системи мистецько-просвітницьких поглядів М. В. Лисенка» містить три підрозділи.

У підрозділі 1.1 *«Мистецько-просвітницька позиція М. В. Лисенка крізь призму мистецтвознавчого дискурсу»* зазначається, що мистецько-просвітницька позиція М. Лисенка виявлялася у комплексі відповідних ідей.

У результаті вивчення теоретичної основи питання, робимо висновок, що «ідея» є найвищою формою пізнання та мислення, найбільш вагомим детермінантом задуму, яка формує світогляд людини; вона має мету, спрямовану на пізнання світу в майбутньому та на сприяння його перетворення. Відповідно до формулювання терміну, визначаємо національну ідею як систему національних пріоритетів і цінностей, яка має універсальне значення для даної нації, виражає її першочергові інтереси та програмує оптимальний шлях розвитку держави і в сьогоденні, і в майбутньому. Світоглядний взаємозв'язок із національною ідеєю мають мистецько-просвітницькі погляди. Вони є початком,

метою будь-якої мистецької діяльності, відіграють важливу роль у розвитку культури, цивілізаційному поступі суспільства та творенні мистецтва в майбутньому. Мистецько-просвітницькі ідеї через їх інкультурацію можуть вплинути на цілі покоління певної нації та усвідомлення окремої людини себе частиною цієї нації. Творцем ідей подібного рівня був М. Лисенко.

У зв'язку з цим здійснено огляд та аналіз значущих наукових праць українських мистецтвознавців, у яких досліджено окремі аспекти діяльності митця, а саме: композиторський, виконавський (як хорового диригента та піаніста-соліста), науковий, педагогічний, громадський тощо.

У результаті вивчення мистецтвознавчих досліджень та листів М. Лисенка узагальнено ідейне підґрунтя його діяльності. Сформульовано мистецько-просвітницькі погляди композитора, які торкалися української культури загалом, зокрема музики, театру, мистецької освіти, фольклористики та інструментознавства, науки та літератури. Ідеї М. Лисенка включають: формування національної свідомості народу шляхом боротьби проти мовних обмежень у пресі, творчості, освіті, у хоровій діяльності та театрі; затвердження традиції народного співу, яка, завдяки діяльності композитора у цій сфері, стала звичною для концертної зали; популяризацію Шевченкового слова у музиці; формування національної музичної та драматичної освіти, створення відповідного репертуару для учнів; а також дослідницьку діяльність, яка полягала у вивченні українського фольклору й інструментарію.

У підрозділі 1.2 *«Джерелознавчий пошук архівних документів мистецько-просвітницької діяльності М. В. Лисенка»* здійснено детальний огляд, аналіз та систематизацію джерельної бази дослідження, а саме – документів Центрального державного історичного архіву м. Києва, які вперше вводяться в лисенкознавчий науковий обіг і дають можливість переосмислити та ширше розкрити значення громадської діяльності М. Лисенка, а також надають більш широкого трактування деяких раніше відомих документів відповідно до проблематики дослідження.

З документів випливають факти, що стосуються мистецької діяльності композитора, зокрема його внеску у вшанування пам'яті Т. Шевченка; діяльності М. Лисенка як учасника та очільника ряду українських громадських організацій; зв'язку митця із Українською соціал-демократичною робітничою партією «Спілка»; сприяння М. Лисенка розповсюдженню на території Російської імперії україномовної літератури; його впливу на українську молодь, та клопотань композитора щодо послаблення національних обмежень у питанні права на освіту для молоді.

Більшість документів, які містяться у знайдених справах, належать до офіційних документів органів виконавчої влади Російської імперії. Зокрема: справи кримінального характеру (в тому числі протоколи огляду речових доказів та звіти з проведення допитів), огляди (інформаційні довідки) щодо конкретних питань, офіційне листування різних посадових осіб, клопотання окремих осіб, програми концертів та ін.

Залучення нами до наукового обігу вищенаведених архівних документів допомагає докладніше розглянути питання мистецько-просвітницької позиції М. Лисенка, навести нові факти його діяльності, а також дає можливість заповнити деякі прогалини, що утворились внаслідок використання науковцями лише вибіркового обсягу епістолярної спадщини та спогадів у розкритті окресленої проблематики.

У підрозділі 1.3 *«Семіологічна парадигма дослідження діяльності М. В. Лисенка»* розкрито діяльність М. Лисенка з точки зору теорії семіотики. З наукових праць Р. Барта, Е. Бенвеніста, У. Еко, Ч. Морріса, Ч. Пірса, Ф. де Сосюра, Л. Єльмслева, Ю. Лотмана та ін. визначено сферу семіотики як систему знаків у просторі культури чи її окремого пласта, у якій ця система існує, функціонує та розвивається. Тому семіосфера є водночас і передумовою розвитку культури, і результатом її досягнень.

У результаті своєї мистецької діяльності М. Лисенко створює власний семіотичний простір у культурній, зокрема музичній сфері України.

Важливими складовими семіосфери композитора є українська мова загалом та музична мова зокрема. Такого змісту це явище набуває завдяки своїй вагомій засадничій ролі, яку мова виконувала і у діяльності М. Лисенка, і в існуванні української культури та нації в цілому.

У семіосфері М. Лисенка знаком стає і Шевченкове слово. Адже саме поезії Кобзаря були та є дороговказом для багатьох поколінь українського народу та з особливою силою сприяють усвідомленню його національній ідентичності, що було вищою метою композитора.

Якщо розглядати в ролі мови семіотичного простору музичний стиль М. Лисенка як композитора, особливості у його виборі репертуару для своїх учнів і хору, а також українську народну та професійну музику як предмет його цілеспрямованого пропагування, тоді перелічені фактори можна віднести до вивчення розділом лінгвсеміотики. Сюди належать і дослідження О. Козаренка, присвячені музичній мові М. Лисенка.

Другий розділ «Концепція лисенкознавства у мистецько-просвітницькій діяльності Музею видатних діячів української культури» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Історичні витоки Музею видатних діячів української культури»* розглядаються передумови, основні етапи становлення і розвитку музею Миколи Лисенка (зокрема як відділу Музею видатних діячів української культури), досліджені на основі документів з його фондів та публікацій науковців Музею. Визначаються характерні особливості музею, які впливають зі статусу установи та її експонатурного наповнення.

Надано коротку характеристику фондової колекції музею Миколи Лисенка, яка включає в себе архівні документи та рукописи, рідкісні книги та періодичні видання XIX – XX ст., фотографії, нотні автографи композитора, нотні видання

та аудіозаписи його творів, грамплатівки, музичні інструменти, особисті речі (меморіальні речі, а також побутові речі та меблі тієї епохи), приклади народної творчості тощо.

Втілюючи у своїй діяльності мистецько-просвітницькі ідеї М. Лисенка, протягом усього часу свого існування музей композитора створив власний семіотичний простір, основою якого є українська мова загалом, зокрема Шевченкове слово, та музична мова творів М. Лисенка.

У підрозділі 2.2 *«Інкультурація ідей М. Лисенка в діяльності Музею видатних діячів української культури»*, спираючись на дослідження С. Апіюк, П. Герчанівської, Т. Грушевицької, М. Демидко, Ц. Дугарової, А. Кравченко, В. Попкова, А. Садохіна, А. Флієра, М. Херсковіця та ін., розглядається термін *«інкультурація»* у вузькому сенсі слова: як процес залучення індивіда до культури із опануванням ним певних звичок, норм та стереотипів поведінки. Також надається авторське уточнення терміну у його широкому розумінні, яке трактує *«інкультурацію»* як упровадження в духовну культуру сучасної України ідей, поглядів та ідеалів одного або групи індивідів, а саме, в контексті нашого дослідження – ідей корифея української культури та класика національного музичного мистецтва М. Лисенка.

Висвітлено специфіку роботи Музею видатних діячів української культури, окреслено основні напрямки його діяльності та здійснено спробу їх аналізу в аспекті інкультурації ідей М. Лисенка.

Концепція Музею видатних діячів української культури полягає у відтворенні унікального українського мистецького осередку кінця ХІХ – початку ХХ ст., який в історичному контексті презентує національні здобутки, і, водночас, прагне стрімко розвиватися як сучасна мистецька установа в напрямку інкультурації національних традицій і творчих здобутків М. Лисенка та його сучасників. Основна мета діяльності Музею – залучення різних верств суспільства до української та світової культури, а також до національної історико-культурної спадщини; вплив на формування національної свідомості українського народу, задоволення культурних, естетичних, інтелектуальних та освітніх його потреб; і, таким чином, сприяння духовному розвитку держави та її національному піднесенню.

Участь музею Миколи Лисенка у міжнародному культурному співробітництві здійснюється шляхом спільних наукових досліджень, реалізації міжнародних наукових програм; обміну інформацією та фондовими матеріалами з метою організації спільних проєктів; проведення міжнародних конференцій, симпозіумів, виставок та ін. Таким чином музей співпрацює із науковцями, музикантами та діячами культури з Польщі, Чехії, Німеччини, США та інших країн. У наукових дослідженнях зокрема висвітлено інкультурацію ідей М. Лисенка представниками української діаспори (Г. Карась).

Третій розділ «Параметри інкультурації мистецько-просвітницьких ідей М. В. Лисенка: мистецтвознавство – мистецтво – просвітництво» включає два підрозділи.

У підрозділі 3.1 *«Здобутки дослідницької діяльності науковців у контексті національно-культурної позиції М. В. Лисенка»* здійснено огляд та аналіз форм інкультурації традицій М. Лисенка у науковій сфері, спрямованих на розвиток мистецтвознавчих досліджень у сучасній Україні. Визначено їх характерні особливості та тематичну спрямованість.

Найважливішою проблематикою досліджень, на думку автора дисертації, є факти з особистого життя композитора, роду М. Лисенка та його нащадків, композиторської творчості митця, його диригентської та виконавської діяльності, сфери М. Лисенка-педагога та фундатора національної музичної школи, його внеску у формування національного драматичного та музичного театру. Вищезазначені аспекти досліджень у значній мірі сприяли розвитку мистецтвознавства і зокрема – лисенкознавства.

Тільки у 1990-х рр. науковці отримують можливість досліджувати та висвітлювати певне коло питань, які стосувалися політичної діяльності М. Лисенка. Зокрема – тему, що стосувалася політичної орієнтації М. Лисенка і його причетності до Загальної української безпартійної демократичної організації. З'являються дослідження, які висвітлюють переслідування митця владою тощо (М. Гордійчук, Р. Скорульська).

Актуалізується питання створення нової наукової біографії М. Лисенка. Розпочинається робота над створенням детального літопису життя композитора, у якому, зі збереженням хронологічної послідовності та наявністю документальних підтверджень, зазначаються численні біографічні факти (в тому числі і раніше не відомі) діяльності та творчості М. Лисенка.

Виникають ґрунтовні генеалогічні дослідження, які стосуються походження і родоводу композитора. Зокрема – оприлюднення значної кількості представників одинадцяти поколінь його роду, а також «Графічної розробки родинного древа Лисенків».

Чималий науковий інтерес виникає до сина композитора Остапа Лисенка. Досліджуються питання його наукової діяльності та роботи з метою започаткування першої меморіальної експозиції, присвяченої батькові.

2002 р. науковці вперше торкаються питань: М. Лисенко в контексті націології, висвітлення постаті композитора у західних джерелах, співпраця М. Лисенка із Г. Хоткевичем та ін.

До 170-річчя від дня народження композитора (2012 р.) було підготовлено матеріали, які стосувалися його соціального статусу, культуротворчої сутності мистецької діяльності М. Лисенка, ролі композитора в духовному просторі сучасної

України, рефлексії його творчості в Чехії, заборони виконання хору «Іван Гус» М. Лисенка на вечорі пам'яті Т. Шевченка у Львові 1891 р. та ін.

На тематичних конференціях 2017 р. науковцями вперше було висвітлено тему українського громадського руху крізь призму особистості М. Лисенка, розкрито взаємодію традицій та сучасності на прикладі порівняння творчих портретів М. Лисенка та В. Кирейка. Також вперше порушено питання творчості композитора, які стосувалися духовного гімну «Боже, Великий, Єдиний» у контексті української традиції многолітствування, засобів пародіювання в опері «Енеїда» тощо.

За допомогою своїх наукових, просвітницько-популяризаторських і музично-критичних праць музикознавці, мистецтвознавці та джерелознавці сприяють розвитку ідей і традицій М. Лисенка та популяризації творчості композитора серед широкої громадськості. Саме тому є актуальним відзначення їх Державною премією ім. М. В. Лисенка. Дослідження музикознавців-лауреатів Н. Герасимової-Персидської, М. Гордійчука, О. Козаренка, В. Кузик, Р. Скорульської, Б. Фільц, З. Штундер та ін. відіграють важливу роль у розвитку українського мистецтвознавства.

У підрозділі 3.2 «*Просвітницькі форми презентації ідей М. В. Лисенка*» висвітлено традиції М. Лисенка у мистецькій та просвітницькій сфері його діяльності, а також здійснено класифікацію форм їх презентації у діяльності українських мистецьких осередків та виконавців за період від 1992 до 2018 р. (період незалежності України).

Мистецько-просвітницькі традиції композитора ґрунтуються на досягненнях у педагогічній, концертній та мистецько-громадській сфері діяльності. Як педагог М. Лисенко відкриває першу національну музично-драматичну школу з класом гри на бандурі та україномовним класом акторської майстерності, провадить освітню роботу в межах репетиційного процесу для хору, яка, окрім музичної грамотності, сприяє становленню національної свідомості української молоді, а разом з тим – і усіх слухачів концертів хору, а також – появи численних нових українських аматорських колективів.

У сфері концертної діяльності М. Лисенка його просвітницькі традиції виявився у запровадженні нової форми концертування (коли диригент сидить за фортепіано) і у винятковому на той час концертному репертуарі його хору (що складався з фольклорних зразків слов'янських народів та «омузичненого» Шевченкового слова), який має вагомий вплив на національну свідомість. Протягом свого мистецького життя композитор намагався сприяти своєрідній «трендовості» української музики, будучи активним її виконавцем.

Будучи активним громадським діячем, М. Лисенко сприяв появі нових українських мистецьких традицій, організовуючи вечори пам'яті видатних українських митців і щорічні поїздки з учнями школи та хористами на могилу Т. Шевченка. Мистецько-

просвітницькі ідеї композитора на сьогодні залишаються актуальними, тому має свою доцільність і їх подальша інкультурація.

Класифікація форм презентації ідей митця – це спеціальна класифікація вузького кола застосування, яка здійснює розподіл споріднених явищ музичного мистецтва та результатів діяльності певної групи людей (колективу) чи окремих осіб, яка ставить перед собою мету популяризувати ідеї окремо взятого митця. Форми презентації просвітницьких поглядів М. Лисенка поділяємо за змістом, за періодичністю, за характером та за обсягом задіяних реципієнтів.

Серед яскравих форм презентації ідей композитора, створених мистецькими осередками, – Державна Премія імені Миколи Віталійовича Лисенка (Київ), Міжнародний музичний конкурс імені Миколи Лисенка (Київ), Всеукраїнський конкурс юних виконавців ім. М. В. Лисенка (Івано-Франківськ) та Відкритий молодіжний конкурс бандуристів імені Миколи Лисенка (Київ). Ці мистецькі форми сприяють розвитку української національної музичної культури сьогодні, а також інкультурації ідей композитора.

Важливу роль у розвитку української культури відіграє соціокультурне проектування в мистецтві. Система проектування Музею видатних діячів української культури у процесі її втілення, серед іншого, презентує просвітницькі погляди М. Лисенка. Проект Музею «Культурологічний аспект державотворення» сприяє популяризації культурних цінностей, активізації мистецтвознавчих і літературознавчих наукових досліджень, а також формуванню національної свідомості українського суспільства ХХІ ст. Творчі та соціальні зв'язки між діячами культури та науково-дослідними установами Музей налагоджує в рамках проекту «Нова Плеяда», який підтримує та розвиває талановитих представників української молоді, надаючи їм творчий поштовх та можливість реалізації. З метою популяризації українського аматорського та професійного хорового мистецтва було започатковано проект «Асамблея української хорової музики», який передбачає можливість обміну традиціями та досвідом. Проект «Музи Українського Парнасу» спрямований на популяризацію національного мистецтва різних епох та відкриття маловідомих сторінок історії української та зарубіжної музики. З метою пропагування традицій українського народу, проект «Майстер-класи на Парнасі» у формі майстер-класів залучає широкі верстви суспільства до пізнання та творення традиційного і сучасного мистецтва.

Винятковим досвідом діяльності мистецьких осередків стало запровадження в музеї Миколи Лисенка такого новітнього проекту як «Квест-екскурсія для дітей» (автор проекту – К. Антонова-Колесник). Витоки цієї форми знаходяться у пригодницькій літературі та відеоіграх. В основі багатозначного поняття «квест» лежить інтелектуальне

змагання, яке передбачає послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями, та, власне, назва самих завдань, які гравець отримує від інших персонажів чи учасників.

В умовах сучасної конкуренції традиційних і загальноновизнаних культурно-мистецьких установ із продуктом мас-медіа, ігрових та комп'ютерних технологій постає необхідність модернізації усталеного способу діяльності перших. Проект «Квест-екскурсія для дітей» є одним із прикладів такої модернізації. Вона являє собою «пригодницьку подорож» у межах окремо взятої мистецької установи чи організації та передбачає різні форми активності у взаємодії з дитячою аудиторією, зокрема: розповідь, діалог, запитання, завдання, конкурси, музичні, художні та відео ілюстрації, а також змагання із врученням відзнак, нагород та призів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено дослідження емпіричного матеріалу та сформульовано теоретичні узагальнення, внаслідок чого розв'язане важливе для розвитку мистецтвознавства наукове завдання із виявлення змісту і значення мистецько-просвітницьких ідей М. В. Лисенка у процесі її інкультурації в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст., зокрема на прикладі діяльності Музею видатних діячів української культури.

Відповідно до поставленої мети і визначених завдань дослідження здобувач виносить на захист такі наукові положення та висновки:

1. Доведено, що мистецько-просвітницькі ідеї М. Лисенка, в контексті нових духовних тенденцій періоду незалежності України, набувають активного розвитку в українській культурі кінця ХХ – початку ХХІ ст.

М. Лисенко був однією із ключових фігур кінця ХІХ – початку ХХ ст., які сприяли процесу українського націєтворення та державотворення. Національна ідея композитора полягала у розвитку та популяризації української культури (зокрема – її народнопісенного начала, яке є інтонаційним носієм національної ідеї у музичному мистецтві); у боротьбі за її право на існування серед культур інших народів.

Якщо ідея є першопричиною будь-якого процесу творчості людини, то мистецько-просвітницькі ідеї лежать в основі того чи іншого акту мистецької діяльності, впливають на розвиток культури, духовного вдосконалення суспільства, творення мистецтва майбутніх поколінь через їхню інкультурацію. Залежно від міри своєї далекоглядності, ці ідеї можуть вплинути на численні покоління однієї нації, на її становлення як самостійної держави та усвідомлення окремого індивіда себе частиною цієї нації. У дисертації надається характеристика мистецько-просвітницьких

ідей М. Лисенка. Зазначається, що актуальність їх інкультурації виходить далеко за часові рамки рубежу XIX-XX ст. і сягає сьогодення.

2. Термін «інкультурація» ми розглядаємо у його вузькому значенні з позиції С. Апіок, П. Герчанівської, М. Демидко, Ц. Дугарової, А. Кравченко, А. Флієра, М. Херсковіця та ін. – як входження людини в культуру. Також, відповідно до проблематики нашого дослідження, в широкому значенні інтерпретуємо поняття як впровадження в духовну культуру сучасної України певних ідей, поглядів та ідеалів одного або групи індивідів, а саме, в контексті нашого дослідження – впровадження ідей корифея української культури та класика національного музичного мистецтва М. Лисенка.

3. Беручи за основу відповідні філософські та культурологічно-мистецтвознавчі дослідження, у дисертації застосовано семіотичну концепцію як теоретичну парадигму формування М. Лисенком власного мистецького простору. Світоглядно-філософські уявлення про сутність семіосфери дають можливість осягнути специфіку та роль цього потужного мистецького простору, який композитор створив шляхом своєї активної громадської, творчої та виконавської діяльності, а також чітко ним сформованим просвітницьким поглядам.

Ідеї М. Лисенка у створеному ним просторі відіграють роль мови культури в широкому її розумінні. Мовою у вузькому значенні тут виступає музична мова самого композитора.

Багатошарова семіосфера композитора представлена окремими музичними жанрами; засобами музичної виразності; літературними текстами, покладеними композитором на музику; національним музичним символізмом з його окремими елементами. Однак, до найбільш важливих семіотичних знаків відноситься популяризовані М. Лисенком українська мова, Шевченкове слово в музиці та українська народна пісенність – атрибути, які і понині слугують ідентифікаційним кодом української нації.

У результаті здійснених досліджень доходимо висновку, що, живучи в умовах насадження українському народові культури та мови іншої нації, М. Лисенко засобами своєї мистецько-просвітницької діяльності створює потужний український національний потенціал духовної культури.

4. Як наслідок проведеного джерелознавчого пошуку здійснено аналіз та узагальнення маловідомих архівних документів, які висвітлюють мистецько-просвітницьку позицію та відповідну діяльність М. Лисенка. Зокрема, ці документи відкривають нові факти щодо внеску композитора у вшанування пам'яті Тараса Шевченка; діяльності М. Лисенка як учасника та очільника низки українських громадських організацій; зв'язку митця із Українською соціал-демократичною робітничою партією «Спілка»; сприяння М. Лисенка розповсюдженню україномовної літератури; його впливу на світогляд української молоді, а також клопотань

композитора до влади, що стосувалися послаблення національних обмежень у питанні права молоді на освіту.

Вищезгадані документи дають можливість аргументовано охарактеризувати історичні умови, в яких працював та жив М. Лисенко, як складні для розвитку української культури. Простежено вплив цих умов на контраверсійні напрямки мистецько-просвітницьких поглядів композитора, в результаті чого підтверджено надзвичайну важливість останніх для сучасних процесів розбудови національної культури.

5. Запропоновано систематизацію наукового і класифікацію мистецько-просвітницького аспектів діяльності установ та творчих колективів як форм презентації та інкультурації ідей М. Лисенка. Визначено характер і мету цих форм, за допомогою яких вони продовжують і розвивають мистецькі традиції композитора у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Наукова ланка осмислення діяльності М. Лисенка сьогодні представлена дослідницькою роботою українських науковців, наукових інституцій та вищих музичних закладів освіти. Ідеї композитора у цій сфері презентовані такими формами, як: конференції, круглі столи, наукові читання, зйомки телевізійних передач, упорядкування та редагування лисенкознавчих видань, а також вручення науковцям Державної Премії імені Миколи Лисенка.

Згідно із запропонованою нами класифікацією на основі вивчених наукових джерел систематизуємо форми презентації просвітницьких ідей М. Лисенка, спираючись на образотворчі та необразотворчі, а, з іншого боку, на музичні (акустичні та моторні) і пластичні (живопис та скульптура) види мистецтва. Також класифікуємо ці форми за: змістом (традиційні, урочисті, мистецькі вечори, творчі та навчальні зустрічі, концерти, перегляди відеоматеріалів, передачі архівів), періодичністю (регулярні, періодичні, щорічні та разові), характером (музичні, літературно-поетичні та змішані) і обсягом задіяних реципієнтів (міжнародні, всеукраїнські, регіональні та міські (місцеві)).

6. Узагальнено сучасні шляхи інкультурації музичних традицій мистецько-просвітницьких ідей М. Лисенка у всеукраїнських культурно-мистецьких програмах і проєктах. Підтверджено, що ці ідеї композитора зберегли до сьогодні свою актуальність і стали одним із найбільш знакових брендів сучасного музичного мистецтва України.

Така інноваційна форма творчої та просвітницької діяльності, як соціокультурне проектування є способом самореалізації в культурі окремого індивіда чи суспільства загалом. Ця форма інкультурації виявляє культурні потреби суспільства та створює простір для комунікації. Проєкт має на меті відтворити та зберегти певне культурне чи історичне явище, досягти бажаного стану окремо взятого об'єкта (або сфери діяльності) і передбачає розробку засобів досягнення поставленої мети.

Серед сучасних програм, які пропагують ідеї М. Лисенка, – численні мистецькі, дослідницькі та наукові проекти (українські та іноземні) музею Миколи Лисенка та інших мистецьких і наукових осередків, а також Державна премія ім. М. В. Лисенка, Міжнародний музичний конкурс ім. М. Лисенка, Всеукраїнський конкурс юних виконавців ім. М. В. Лисенка та Відкритий молодіжний конкурс бандуристів ім. М. Лисенка. Вищеназвані соціокультурні проекти мають на меті популяризацію української музики, національних фольклорних традицій, а також розвиток наукових ідей у сфері мистецтвознавства. Вони відіграють важливу роль у становленні національної свідомості майбутніх поколінь та мають вагоме значення для розвитку української культури. Саме тому організація цих проектів залишається актуальною на майбутнє, передбачає поступову модернізацію засобів досягнення поставлених завдань та залучення до цього процесу української молоді.

Здійшене нами дослідження сприятиме у майбутньому подальшій інкультурації мистецько-просвітницьких ідей М. Лисенка, а також розвитку та популяризації його традицій на території України і поза її межами, зокрема – в українській діаспорі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті в наукових виданнях, затверджених МОН України
як фахові за напрямом «мистецтвознавство»*

1. Антонова К. А. Відзначення ювілеїв М. Лисенка в історико-культурологічній ретроспективі: віддзеркалення діяльності Меморіального музею М. Лисенка. *Українська культура: зб. наук. пр. Вип. 21*. Рівне: Рівненський держ. гуманіт. ун-т, 2015. С. 187–193.
2. Антонова К. А. Демократичні засади Музично-драматичної школи М. В. Лисенка. *Аркадія: культурологічний та мистецтвознав. журн. № 1 (42)*. Одеса: Студія Негоціант, 2015. С. 99–103.
3. Антонова К. А. Дні і роки життя М. В. Лисенка, зібрані в одне видання. *Вісник НАКККіМ: зб. наук. пр. Вип. 4*. Київ: НАКККіМ, 2016. С. 66–69.
4. Антонова К. А. М. В. Лисенко як мистецький та громадський діяч у листах членів Старої Громади. *Українська культура: зб. наук. пр. Вип. 22*. Рівне: Рівненський держ. гуманіт. ун-т, 2016. С. 270–275.
5. Антонова-Колесник К. А. Увічнення М. В. Лисенком пам'яті Т. Г. Шевченка в 40-ву та 50-ту річницю смерті поета. *Культура і сучасність*. Вип. 2. Київ: НАКККіМ, 2016. С. 83–89.

Статті в наукових іноземних виданнях

1. Antonova-Kolesnyk K. The Art Events of the Mykola Lysenko's Memorial Museum in the period from 2000 to 2016 as a Continuation of the Traditions of

Composer's Organizational and Performing Activity. *European Journal of Humanities and Social Sciences (Ukraine special edition)*. Vienna, 2017. Vol. 1. P. 13–15.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Антонова К. А. Вплив на мистецький простір міста на прикладі діяльності композитора Миколи Лисенка. *«Молоде мистецтво» України: проблеми реалізації творчого потенціалу випускників мистецьких вишів*: матеріали всеукр. міждисциплін. наук.-практ. та практ. конф. (м. Київ, 28 листопада 2014 р.). Київ: ПСМ НАМУ, 2014. С. 55–56.

2. Антонова К. А. Мистецька діяльність М. В. Лисенка по увічненню пам'яті Т. Г. Шевченка. *Документ, мова, соціум: теорія та практика*: матеріали II міжн. конф. (м. Київ, 9-10 березня 2014 р.). Київ: НАКККіМ, 2014. С. 15–17.

3. Антонова К. А. Участь М. В. Лисенка у відзначенні 50-х роковин Т. Г. Шевченка. *Концептуальна парадигма творчості Тараса Шевченка: філософський, лінгвістичний, історичний і мистецтвознавчий контексти*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 березня 2015 р.). Київ: НАКККіМ, 2015. С. 23–24.

4. Антонова К. А. М. Лисенко як фундатор національної музичної школи. *Мистецька освіта в культурному просторі України XXI століття*: матеріали міжн. наук.-твор. конф. (м. Київ, 28-30 квітня 2015 р.). Київ: НАКККіМ, 2015. С. 251–253.

5. Антонова К. А. Висвітлення концертної діяльності М. Лисенка в газеті «Киевлянин» в період з 1884 р. по 1892 р. *Музикознавчі студії – 2016 року*: матеріали міжн. наук. конф. (м. Львів, 24-26 лютого 2016 р.). Львів: ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2016. С. 11–12.

6. Антонова К. А. Роль М. В. Лисенка як директора музично-драматичної школи у розвитку національної культури. *Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 17-18 березня 2016 р.). Мукачево: МДУ, 2016. С. 222–223.

7. Антонова К. А. Просвітницькі ідеї М. Лисенка та їх розвиток в діяльності музею М. Лисенка у Києві. *Мистецька освіта України XXI ст.*: матеріали міжн. наук.-творч. конф. (м. Одеса-Київ-Варшава, 12-13 травня 2016 р.). Одеса-Київ-Варшава: НАКККіМ, 2016. С. 224–225.

8. Антонова-Колесник К. А. Київ кінця XIX – початку XX ст. як публічний та творчий простір для композитора М. В. Лисенка. *Управління культурними проектами і креативна індустрія*: матеріали міжнар. наук. культурол. конф. (м. Київ, 20 жовтня 2016 р.). Київ: НПУ, 2016. С. 132–133.

9. Антонова-Колесник К. А. Вплив М. Лисенка на формування української національної думки кін. XIX – поч. XX ст. *Другі наукові читання, присвячені*

пам'яті доктора історичних наук професора О. І. Путро: матеріали всеукр. наук.-теор. конф. (м. Київ, 21 листопада 2016 р.). Київ: НАКККіМ, 2016. С. 11–12.

10. Антонова-Колесник К. А. Меморіальний музей Миколи Лисенка як продовжувач традицій мистецької діяльності композитора. *Культурно-мистецькі обрії'2016*: матеріали міжнар. наук.-теор. конф. (м. Київ, 25 листопада 2016 р.). Київ: НАКККіМ, 2016. С. 13–14.

11. Антонова-Колесник К. А. Діяльність Музею Миколи Лисенка у креативній індустрії України. *Дискурсивний вимір сучасного мистецтва: діалог культур*: матеріали міждисциплін. наук.-теор. та практ. конф. (м. Київ, 30 листопада 2016 р.). Київ: НАМУ, 2016. С. 9–10.

12. Антонова-Колесник К. А. Плани наукової та мистецької роботи музею Миколи Лисенка у 2017 р. з нагоди 175-ї річниці народження та 105-х роковин смерті композитора. *Музикознавчий Універсум молодих*: матеріали міжн. наук. конф. (м. Львів, 1-2 березня 2017 р.). Львів: ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2017. С. 13–14.

13. Антонова-Колесник К. А. Вплив М. В. Лисенка на усвідомлення національної та культурної ідентичності українців у Києві другої половини ХІХ – початку ХХ ст. *Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур*: матеріали міжн. наук. конф. (м. Острог, 12-13 травня 2017 р.). Острог: НУ «Острозька академія», 2017. С. 244.

14. Антонова-Колесник К. А. Національна концепція музично-драматичної школи М. В. Лисенка. *Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України ХХІ століття*: матеріали VI міжнар. наук.-творч. конф. (м. Київ, 25-26 квітня 2017 р.). Київ: НАКККіМ, 2017. С. 241–242.

15. Антонова-Колесник К. А. Ексклюзивні мистецькі проекти музею Миколи Лисенка. *Музична культура в музейному просторі*: матеріали наук. чит. (м. Київ, 28 вересня 2017 р.). Київ: МТМК, 2017. С. 9–11.

16. Антонова-Колесник К. А. Національно спрямована діяльність М. В. Лисенка як історична передумова сучасної музичної педагогіки. *Мистецтво у нелінійному просторі*: матеріали між нар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 54–56.

17. Антонова-Колесник К. А. Європейський вектор мистецької діяльності М.В. Лисенка. *Художня культура і мистецька освіта: традиція та сучасність*: матеріали VII між нар. наук.-творч. конф. (м. Київ, 20-21 листопада 2018 р.). Київ: НАКККіМ, 2018. С. 76–78.

АНОТАЦІЯ

Антонова-Колесник К. А. Інкультурація мистецько-просвітницьких ідей М. В. Лисенка в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури України, Київ, 2019.

У дисертації виокремлюється та вивчається світоглядно-художній зміст ідейної спадщини М. В. Лисенка у світлі архівно-музейних джерел і музейної практики сьогодення. Мистецькі погляди композитора характеризуються як такі, що нерозривно поєднуються із його безпосередньою діяльністю в цій сфері. Саме в цьому явищі виявляється феномен поняття «інкультурація».

Визначається сутність терміну «інкультурація» у вузькому (як входження людини в культуру) та широкому його розумінні (як впровадження в культуру певних ідей). Виявляється креативний потенціал інкультурації мистецько-просвітницьких ідей композитора, їх роль у процесі розвитку культури України періоду незалежності.

Розкривається значення музичного семіотичного простору, створеного М. Лисенком в результаті його різноманітної мистецької діяльності. Виявлено особливу систему знаків у межах цього простору, складовими якої стали українська музика та мова, а також Шевченкове слово у музиці. Встановлюється глибокий ідейний зміст та вплив знакової системи М. Лисенка на становлення національної свідомості українського народу та його культури.

Розробляється класифікація форм презентації та інкультурації мистецьких традицій М. Лисенка в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст. Визначено шляхи популяризації мистецько-просвітницьких поглядів композитора та численну кількість мистецьких осередків, у яких втілюється ця популяризація.

Доведено актуальність мистецько-просвітницьких ідей М. Лисенка та їх інкультурації у духовному просторі сучасної України. Підтверджено важливість значення цих ідей для розвитку національної свідомості і культури українського народу сьогодні та у майбутньому.

Ключові слова: інкультурація, мистецько-просвітницькі ідеї, семіосфера, класифікація, мистецьке проектування, асамблея, квест-екскурсія, форми презентації мистецько-просвітницьких ідей, культурно-мистецький осередок, музей Миколи Лисенка, Музей видатних діячів української культури.

SUMMARY

Antonova-Kolesnyk K. A. The Inculturation of M. V. Lysenko's Art-Enlightening Ideas in Ukraine during the end of the XX – the beginning of XXI Century. – The qualifying scientific work on the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Art Studies in specialty 26.00.01 – Theory and History of Culture (art studies). – National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2019.

In the dissertation M. V. Lysenko's world view and artistic content of the ideological heritage is singled out and studied in the light of archival and museum sources and museum practice in the present time. The composer's creative views are characterized like as such, which are inseparably united with its direct activities in this area. In this phenomenon is expressed the concept of "inculturation".

The essence of the term "inculturation" is defined in its narrow (as a person's entry into the culture) and broad sense (as an introduction to the culture of certain ideas). The creative potential of M. V. Lysenko's art-enlightening ideas, its role in the process of developing the culture of Ukraine in the independence period is detected.

The significance of musical semiotic space created by M. Lysenko as a result of his diverse creative activities is revealed. Revealed a special system of signs within this space the components of which were Ukrainian music and language and the poetry of T. Shevchenko in music. A deep ideological content and influence of M. Lysenko's sign system on the formation of national consciousness of the Ukrainian people and its culture is established.

A classification of the forms of presentation and inculturation of the M. Lysenko's creative traditions in Ukraine in the late twentieth and early twenty-first centuries is being developed. Identified ways to popularize the composer's art-enlightening views and numerous amount art centers, in which embodies this popularization.

The relevance of M. Lysenko's art-enlightening ideas and its inculturation in the spiritual space of modern Ukraine is proven. The importance of the meaning of these ideas for the development of national consciousness and Ukrainian culture today and in the future is confirmed.

Keywords: inculturation, art-enlightening ideas, semiosphere, classification, creative designing, assembly, quest-excursion, presentation forms of art-enlightening ideas, cultural and creative center, Mykola Lysenko Museum, Museum of the outstanding figures of Ukrainian culture.